

Шарлотта Бронте

Ширлі

Харків
«ФОЛІО»

Розділ I
ЛЕВІТИ¹

Останнім часом до Північної Англії ринула незліченна кількість куратів². Мало того, що вони густо заселили узгір'я, так ще й кожна парафія мала при собі такого священника-помічника, а іноді й кількох. З огляду на їхній юний вік і завзятість, вони, певне, здійснять чимало добрих справ. Однак наша розповідь — аж ніяк не про останні роки. Ми повернемося до самого початку цього століття. Ці останні спекотні, посушливі роки вже встигли вкритися шаром пилу, вигоріти дотла на сонці. Тож втечімо від цього сонячного полудня, пориньмо в солодку мить забуття, наповнену снами та мріями про світанок.

Читачу, якщо, прочитавши вступ, ти зловив себе на думці, що ця історія буде якоюсь оповідкою про кохання, то ти помиляєшся. А може, ти сподіваєшся натрапити на всілякі ніжності, поезію та мрії? Або ж пориви пристрастей, мелодрами? Угамуй свої сподівання. Будь скромнішим у своїх очікуваннях. Перед тобою постане щось справжнє, звичайне, незмінне. Щось настільки далеке від романтики, як ранок понеділка, коли кожен, хто працює, прокидається з усвідомленням того, що треба обов'язково підвестися і стати до роботи. Однак

---

¹ *Левіти* (від Леві, сина Якова) — одне з колін стародавнього Ізраїля, яке виконувало особливі релігійні обов'язки, зокрема служило в Скинії та Храмі, доглядало за святинями, співало в хорах і було храмовою вартою. (*Тут і далі примітки перекладачки*).

² *Курат* (*curatus*) — назва католицького священника, основними повноваженнями якого є проведення сповідей і піклування про душі парафіян.

і остаточно запевнити тебе в цьому я не можу. Можливо, трішки пізніше, ближче до кінця нашого «бенкету», ти все ж пізнаєш смак захвату. А поки що, за традицією, перша страва має бути такою ж пісною, як звичний обід англо-католика в Страсну п'ятницю: холодна сочевиця з оцтом без олії, прісний хліб із гіркими травами й ніякого тобі смаженого ягняти.

Так от, за останні роки Північна Англія сколихнулася від незліченної кількості куратів, однак у тисяча вісімсот одинадцятому чи то дванадцятому році їхній вплив був не таким сильним: священників-помічників тоді геть не вистачало, адже не було ані Пастирської Допомоги, ані Допоміжного Товариства Куратів, тобто когось, хто міг би простягти руку чинним настоятелям, і без того втомленим і старим, чи то виділити кошти, щоб вони могли найняти енергійного молодого побратима з Оксфорда чи Кембриджа. Нинішніх спадкоємців апостолів, учнів доктора П'юзі¹ та членів Папської Урбаніанської Колегії Пропаганди Віри² в ті дні, тільки-но народжених, ще виколисували під теплими ковдрами, а потім няньки, проводячи ціле животворне таїнство сходження душ, охрещували їх в умивальному тазові. Поглянувши на них тоді, ти ніколи не подумав би, що в цьому випрасуваному, накрохмаленому чепчику зі шлярками не хтось інший, а по-особливому охрещений, обраний вищими силами наступник святого Павла, святого Петра чи, може, святого Йоанна. До того ж ти точно вже не зміг би розгледіти, що за фалдами їхніх довгих нічних сорочок приховується біла комжа³, в якій у майбутньому їм судилося зцілювати душі парафіян і вражати старомодного вікарія, жваво розмахуючи над кафедрою комжею, яка раніше лише подекуди майоріла над аналоєм.

---

¹ *Едвард Бувєрі П'юзі* (1800–1882) — британський священнослужитель англійської церкви, один із провідних діячів Оксфордського руху.

² *Папська Урбаніанська Колегія Пропаганди Віри* — папська колегія в Римі, заснована 1627 року з метою підготовки місіонерів для поширення католицизму у світі.

³ *Комжа* — елемент літургійного одягу в католицизмі.

Однак навіть й у ті похмурі кризові часи курати все ж були. Вони — як рідкісні рослини: їх було небагато, але знайти їх усе ж можна. Наприклад, один привілейований округ Західного Йоркширського райдингу¹ міг похвалитися аж трьома такими «жезлами Аарона» в радіусі двадцяти миль один від одного. Приготуйся, читачу. Зараз ти їх побачиш. Ну ж бо, зазирни до цього охайного будиночка в садку на околицях Вінбері, зайди до маленької вітальні — вони там саме обідають. Тож дозволь мені їх тобі відрекомендувати: це пан Донн із Вінбері, пан Мелоун з Браярфілда та пан Світінг із Наннелі. Господар цього будиночка — такий собі Джон Гейл, дрібний кравець, у якого мешкає пан Донн, котрий сьогодні люб'язно запросив своїх побратимів на обід. Приєднаймося до цих посиденьок і ми з тобою, подивімося на них і послухаймо, про що ж вони говорять. А доки вони мовчки обідають, ми з тобою тим часом потеревенимо збоку.

Ці джентльмени зараз пашіють молодістю. Вони володіють тією самою жвавистю, яка притаманна юнакам у цьому принадному віці. Це та сама жвависть, яку понурі старі вікарії завжди намагаються спрямувати на істинний путь християнських обов'язків, переконуючи своїх учнів, що краще було б ці сили витратити на дбайливий нагляд за школами і частіше відвідувати хворих парафіян. Проте юні левіти вважають цю роботу набридливою. На їхню ж бо думку, краще витратити свої сили якось по-особливому, тобто займатися чимось таким, що для звичайних людей видається до нестями нудним, до божевілля марудним. От, наприклад, ці молодики вважають, що тяжкий труд за ткацьким верстатом — це не що інше, як невичерпне джерело задоволення, за яким можна провести немало благосних хвилин.

Я веду до того, що вони постійно бігають туди-сюди, навідуючись один до одного в гості, і ці їхні відвідини — ну це якесь замкнене коло чи ж то трикутник візитів. І так цілий

---

¹ *Західний Йоркширський райдинг* — одна з трьох історичних областей Йоркширу.

рік: і взимку, і навесні, і влітку, і восени. І хай би якою була погода за вікном, вони з незбагненим запалом долають сніг і град, вітер і дощ, багнуку й куряву, щоб піти пообідати, випити чаю або ж повечеряти разом. Що ж їх так притягує один до одного? Важко сказати. Однак це аж ніяк не дружба — чи не кожна їхня зустріч закінчується сваркою; але й не релігія — вони ніколи на цю тему не говорять; про богослов'я ще можуть якось погомоніти, а от про набожність — боронь Боже; і не любов до застіль та бенкетувань, бо що ж заважає цим юнакам поласувати смачним шматком м'яса й пудингом або ж випити міцний чай із смачними тостами у себе вдома. На думку пані Гейл, пані Гогґ та пані Віпп — господинь помешкань, які орендують ці юнаки, — «усі ці походеньки тільки для того, щоб тривожити людей». Власне, під словом «люди» ці поважні пані, звісно, мають на увазі себе, адже ці постійні кочування завдають їм немало клопоту.

Отож, як я вже казав, пан Донн разом зі своїми гостями зараз обідає і хоч пані Гейл їх люб'язно обслуговує, проте помітно, як у її очах палахкотить відблиск розпеченого кухонного вогню. Вона вважає, що її мешканець, себто пан Донн, останнім часом почав зловживати правом (яке до того ж входить до умов домовленості про оренду) запрошувати когось із приятелів час від часу на обід без додаткової плати. Сьогодні ще тільки четвер, але в цей понеділок пан Мелоун і курат із Брайрфілда вже приходили на сніданок і до того ж залишилися ще й на обід. А потім у вівторок цей самий пан Мелоун і ще пан Світінґ із Наннлі прийшли на чай, залишилися на вечерю, зайняли вільні ліжка, переночували, а зранку в суботу ще й зволили явитися на сніданок. От і сьогодні, у четвер, вони обидва знову тут як тут, та пані Гейл майже цілком упевнена, що вони простирчать тут ще й усю ніч. «*C'en est trop*»¹, — сказала б вона, якби знала французьку мову.

Пан Світінґ тоненько нарізає ростбіф, бідкаючись, що він занадто жорсткий, а пан Донн жаліється, що пиво на смак

---

¹ *C'en est trop* (з франц.) — це вже занадто.

ніяке. Господи! Гірше не буває. От якби вони тільки поводитися як цивілізовані люди, пані Гейл не було б так прикро. Та якби вони бодай вдавали задоволених, коли їм щось подають, вона б на них взагалі не зважала. Так ні, «ці молоді попи такі ж вже високодумні та такі чванькуваті, що всіх змушують скакати під їхню дудку». Вони дозволяють собі ставитися до пані Гейл так грубо лише тому, що в неї немає служниці й виконувати роботу по дому їй доводиться самій, точнісінько як її матері колись. Окрім цього, курати завжди зневажливо згадують йоркширські звичаї та й самих йоркширців. Саме тому пані Гейл вважає, що вони аж ніяк не справжні джентльмени чи юнаки шляхетного походження. «Інша річ — старі священники! Ці дурисвіти й мізинця їхнього не варті; ті вже точно знають, як поводитися пристойно, і до того ж увічливі з усіма людьми».

«Хліба!» — раптом скомандував пан Мелоун. Він вимовив лиш одне слово, але яким тоном. Відразу стало зрозуміло, що він є вихідцем з країни трилисника і картоплі¹. От саме пана Мелоуна пані Гейл ненавидить найбільше з цих юнаків. Однак вона й побоюється його, він-бо довготелесий і міцної статури, а руки й ноги — як в істинного ірландця. От тільки погляньте на його обличчя — відразу можна сказати, хто він за національністю: воно хоч не мілетського типу й аж ніяк не таке, як у Деніела О'Коннелла², проте в нього доволі виразні вилиці, як у північноамериканських індіанців чи то як у деяких представників ірландського дворянства, в яких на обличчі застигла гордовита маска, більш підхожа рабовласникам, ніж поміщикам, на яких працюють вільні селяни. До речі, батько пана Мелоуна вважав себе джентльменом: бідняк бідняком, ще й по вуха у боргах, а набундючений, як індик, і син весь у нього пішов.

Пані Гейл подала йому буханку.

---

¹ Ірландія.

² Деніел О'Коннел (ірл. Dónal Ó Conaill, англ. Daniel O'Connell; 1775–1847) — лідер ліберального крила ірландського національного руху.

— Жінко, поріж її, — наказав їй гість, і «жінка» ця відразу йому підкорилась. А от якби вона дослухалась до своїх істинних бажань, то й голову курату відрізала б; його зверхній тон обурював гордовиту жительку Йоркширу до глибини душі.

У куратів був відмінний апетит, і хоча яловичина була «зашкарублюю», а пиво на смак «ніяким», проте з'їли вони немало. Йоркширський пудинг і дві тарілки з овочами взагалі зникли вмить, як листя, на яке налетіла сарана. Сир вони теж не оминули, а пряний торт, який подавали на десерт, щез мигцем, наче мариво, і ні крихти не залишилося. І тільки на кухні відспівав його Авраам, син і спадкоємець пані Гейл, хлопчик шести років; він надіявся, що йому перепаде хоч шматок, тож, побачивши в руках матері порожній таріль, заголосив на весь дім і заходився рюмсати.

А курати тим часом сиділи, попиваючи без особливо-го задоволення вино, яке й добірним назвати було важко. А взагалі-то панові Мелоуну більше припало б до душі віскі, але ж пан Донн, як істинний англієць, на дух не зносив цей напій. І так от, попиваючи собі те питво, курати дискутували. І аж ніяк не про політику, філософію чи літературу — ці теми, по правді, їх ніколи й не цікавили — навіть не про теологію, практичну чи догматичну; вони обговорювали якісь незначні деталі богослужбового уставу, дрібниці, які для всіх інших, звісно, крім них самих, видалися б порожнім звуком. Пан Мелоун уже встиг видудлити дві склянки вина, тоді як його брата випили по одній. Тож невдовзі він по-своєму розвеселився, іншими словами — трохи знахабнів, почав говорити грубощі, гнути кирпу й голосно реготав зі своєї ж дотепності.

Окрім того, усі його приятелі по черзі ставали жертвами цих глузувань. У Мелоуна завжди був наготові запас жартів, якими він за особливої нагоди, як-от зараз, засипав своїх товаришів, навіть не намагаючись перевершити свої минулі витівки. Хоча в цьому й не було жодної необхідності — йому-бо ці жарти ніколи не обридали, та й на думку інших пан Мелоун ніколи не зважав. З пана Донна він кепкував через надмірну худорлявість, кирпатий ніс, глузував

з його потертого шоколадного сюртука, що його цей добродій одягав за звичкою і в дощ, і коли ледь накрапало, а ще виставляв на глум говір приятеля, його діалектні словечка з кокні, які мало того, що вирізняли пана Донна з-поміж інших, а й слугували безсумнівним виявом його елегантності та вишуканості.

Панові Світінгу постійно діставалося щодо його зросту — він-бо був кудим чоловіком, а поруч зі здоровилом Мелоуном узагалі видавався дитиною. Предметом насмішок були і його музичні таланти, оскільки Світінг умів грати на флейті й співав гімни, ніби серафим¹, принаймні так говорили його деякі юні парафіянки. Окрім цього, його глузливо називали «жіночим підлабузником», а ще дражнили за ніжне ставлення до матері й сестри, про яких він іноді необачно згадував у присутності священника Педді, закам'яніле серце якого ніколи не знало ласки й любові.

Жертви сприймали ці напади кожен по-своєму: пан Донн, силкуючись хоч трохи зберегти свою нещасну гідність, напивав маску удаваного самовдоволення та непохитного спокою, а пан Світінг, як і кожен юнак із легкою вдачею, якого власна гідність аж ніяк не турбує, і собі намагався не звертати на те уваги.

Однак коли насмішки Мелоуна стали занадто дошкульними (а сталося це дуже швидко), жертви спробували відплатити йому тим самим. Вони запитали, скільки хлопчаків кричали йому сьогодні вслід: «Пітер-ірландець!» (Мелоуна ж бо звали Пітер, а якщо бути точнішим, то Преподобний Пітер Август Мелоун), та й поцікавилися, чи це випадково не в Ірландії священники взяли за звичку навідуватися до парафіян із зарядженими пістолетами в кишенях й шиллейлою² в руках. А опісля ще й попросили розтлумачити їм значення таких слів, як вал-ль, твер-редий, стер-рено,

---

¹ *Серафим* — у християнській традиції найвищий ангельський чин, найбільш наближений до Бога.

² *Шилейла*, або «ірландська палиця» — традиційна ірландська зброя для бою на палицях, предмет ірландської культури.

ЗМІСТ

Розділ I. Левіти	3
Розділ II. Фургони	20
Розділ III. Пан Йорк.	36
Розділ IV. Пан Йорк (продовження)	46
Розділ V. Будинок у лощині	58
Розділ VI. Кориюлан	76
Розділ VII. Чаювання куратів	98
Розділ VIII. Ной і Мойсей	126
Розділ IX. Браермейнс.	144
Розділ X. Старі діви	169
Розділ XI. Філдгед.	188
Розділ XII. Ширлі й Керолайн.	208
Розділ XIII. Подальше ділове спілкування	232
Розділ XIV. Ширлі шукає порятунку в добрих справах	262
Розділ XV. Вигнання пана Донна	277
Розділ XVI. Свята Трійця	292
Розділ XVII. Шкільне свято	304
Розділ XVIII, який шляхетний читач може пропустити (тут зображено нищих осіб).	321
Розділ XIX. Літня ніч.	334
Розділ XX. Наступного дня	351
Розділ XXI. Пані Прайор	366
Розділ XXII. Два життя	385
Розділ XXIII. Вечірня прогулянка	395
Розділ XXIV. Долина смертної темряви	417

Розділ XXV. Віє західний вітер	439
Розділ XXVI. Старі зошити	447
Розділ XXVII. Перша інтелектуалка	467
Розділ XXVIII. Феба.	492
Розділ XXIX. Луї Мур	514
Розділ XXX. Рашедж: сповідь	523
Розділ XXXI. Дядько і племінниця	537
Розділ XXXII. Школяр і лісова німфа	555
Розділ XXXIII. План Мартіна	567
Розділ XXXIV. Домашнє цькування: набожна непохитність у релігійних обов'язках.	578
Розділ XXXV, у якому справи просуваються, але не надто	586
Розділ XXXVI, написаний у класній кімнаті.	600
Розділ XXXVII. Заключний	623